

Ks. JAROSŁAW BABIŃSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

jbabinski@wp.pl

ORCID: orcid.org/0000-0002-1358-1516

Recenzja książki: Ks. Jan Perszon, *Świętych obcowanie czy spirytyzm. Świat duchów w kontekście kultury chrześcijańskiej*, „Bernardinum”, Pelplin 2022, ss. 472.

Niewątpliwie eschatologia jest fascynującym traktatem dogmatycznym. Dzieje się tak z dwóch powodów. Po pierwsze – człowiek zawsze pragnie poznać nieznaną, zwłaszcza to, co kryje się za aurą tajemniczości, dotyczy przyszłości i jest niedostępne. Po drugie – skromność danych, jakie o kwestiach ostatecznych oferuje objawienie, tym bardziej pobudza ciekawość i uruchamia wyobraźnię. Ludzka wiedza na tematy „tego, co po śmierci” jest najczęściej konglomeratem przekazu wiary, kulturowych wyobrażeń i interpretacji, wreszcie obiegowych, często nieprawdopodobnych, ale przecież jakże atrakcyjnych sensacji.

W tym kontekście, z uznaniem należy dostrzec pojawienie się publikacji ks. prof. Jana Perszona – wykładowcy na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu – która w przestrzeń eschatologii ma ambicję wnieść pewne uporządkowanie oraz kompetentną i systematycznie przedstawioną wiedzę. Chodzi o monografię *Świętych obcowanie czy spirytyzm. Świat duchów w kontekście kultury chrześcijańskiej*. Książka ukazała się w 2022 roku w pelplińskim wydawnictwie naukowym Bernardinum. Autor zagadnienia eschatologiczne sytuuje w szerokim kontekście teologiczno-kulturowym, co jest charakterystyczne dla badań religioznawczych oraz podejmujących kwestie doktrynalne z perspektywy teologii fundamentalnej. Taka konstrukcja w sposób naturalny poszerza grono potencjalnych czytelników. Sprawia, że przedstawiane treści unikają niebezpieczeństwa hermetyczności języka,

adresowanego wyłącznie do zawodowych teologów i pozwala eschatologiczną wędrówkę po „zakamarkach wieczności” podjąć każdemu zainteresowanemu.

Swe rozważania ks. Perszon realizuje w siedmiu rozdziałach. Pierwszy z nich ma charakter typowo wprowadzający, szkicując kontekst religijno-kulturowy współczesności. Autor trafnie zauważa swego rodzaju paradoks, polegający na kryzysie wielkich, religijnych narracji z chrześcijaństwem na czele, a jednocześnie nieustającą fascynację nadprzyrodzonością. Przejawia się ona poszukiwaniem nowych form duchowości, jak również popularnością praktyk, mających na celu nawiązanie kontaktu z innymi wymiarami rzeczywistości, w tym światem zmarłych. Kryzys konfesyjnej eschatologii w kwestii „świętych obcowania” wcale nie idzie w parze z brakiem zainteresowania eschatologicznymi tematami, podejmowanymi dzisiaj na obrzeżach wiary, będących wyrazem fascynacji nieznanym i niezwykłym. Autor stawia sobie za zadanie nie tylko kompetentne ukazanie badanego zakresu zagadnień eschatologicznych w postaci opartej na fachowej literaturze syntezy. Jego celem jest również ich kulturowe zobrazowanie. To każe autorowi zawęzić podjętą problematykę przede wszystkim do badań w kontekście pobożności ludowej na Kaszubach. W ten sposób zostaje w przestrzeń rozważań wprowadzony kolejny wątek, specyfikujący podjętą w książce tematykę i w moim odczuciu – ją uatrakcyjniający.

Drugi rozdział staje się tym samym stworzeniem swego rodzaju kontekstu dla ukazania specyficzności kaszubskiej wrażliwości w kwestii świętych obcowania. Autor więc skupia się na dwóch zasadniczych tematach. Najpierw tworzy szeroką panoramę historyczno-religioznawczą problemu egzystencji pośmiertnej w religiach przedchrześcijańskich. To stanowi punkt wyjścia do ukazania specyficznych ujęć chrześcijańskich w tym względzie. Zrodziły je: najpierw funkcjonowanie chrześcijaństwa w wielowarstwowej kulturze Imperium Romanum, a następnie jego dominacja kulturowo-społeczna i akomodacja przez nie lokalnych wierzeń, co miało związek z rozprzestrzenianiem się Kościoła. W zakresie tych zagadnień – z racji chęci ukazania kontekstu religijności Kaszubów – uwaga autora skupia się przede wszystkim na specyfice wyobrażeń eschatologicznych Słowian.

Trzeci i czwarty rozdział jest ukazaniem w kontekście dogmatycznym problematyki eschatologicznej, ze szczególnym wyakcentowaniem zasadniczego tematu interesującego autora, a więc świętych obcowania. Z uznaniem należy podkreślić całościowość ujęcia tej problematyki, które uwzględnia najistotniejsze dokonania eschatologii ostatnich dziesięcioleci. Z treściami przedstawionymi w rozdziale trzecim w sposób tematyczny koresponduje następny rozdział, czwarty, skupiający się na uszczegółowieniu i pogłębieniu problematyki rzeczy ostatecznych człowieka odnośnie do tajemnicy czyśćca. Kwestia podejmowana w książce – pojawianie się zmarłych, nawiązywanie z nimi kontaktu, praktyki dewocyjne podejmowane w intencji ich zbawienia – są bowiem w sposób oczywisty powiązane z tajemnicą dojrzewania do pełni miłości i nadziei osiągnięcia pełni życia wiecznego w Bogu.

Całościowa wizja rzeczy ostatecznych, z wyakcentowaniem tajemnicy świętych obcowania, staje się dla autora kontekstem do ukazania kolejnego wielkiego tematu, jakim jest funkcjonowanie w pobożności ludowej kontaktów z zaświatami (rozdział piąty). Przedstawia tutaj autor całe spektrum zagadnień, systematyzując je w kilka zasadniczych tematów. Pierwszy stanowi przegląd relacji dotyczący kontaktów z innymi wymiarami rzeczywistości. Chodzi tu zarówno o wizje ludzi żyjących i ich „ogłądanie” rzeczywistości świata zmarłych (nieba, piekła i czyśćca), jak i ukazywanie się zmarłych żywym. Drugą grupę stanowią ingerencje sił demonicznych, rozumianych jako ataki i pokusy ze strony Złego, jak i różne formy opętania. Kolejnym zagadnieniem są tzw. zjawiska paranormalne, czyli bilokacje i lewitacje. Te ostatnie zagadnienia, z racji pojawiających się wątpliwości co do ich nadprzyrodzonego charakteru, uzyskuje swą pełniejszą analizę w specjalnym paragrafie, poświęconym „naukowym” badaniem tych zjawisk. Autor wiąże tę problematykę z życiem mistycznym i objawieniami prywatnymi, i wydaje się to intuicją niezwykle trafną, wskazującą na powiązanie tego typu zjawisk z indywidualną wrażliwością religijną przeżywających je osób, jak również samej teologicznej koncepcji objawień prywatnych, adresowanych do konkretnych ludzi czy wspólnot.

Rozdział szósty stanowi prakseologiczne ukonkretnienie przeprowadzanych w książce rozważań. Autor bowiem stawia sobie za cel ukazanie fenomenu „przychodzenia dusz”, odwołując się do zgromadzonych przez siebie relacji, zgromadzonych na Kaszubach. Ks. Perszon zgromadzone relacje systematyzuje w kilka zasadniczych kategorii: sny, przypisywane duszom znaki (interwencje), wampiryzm, miejsca nawiedzone, przeczucie nadchodzącej śmierci, „msze duchów”, bilokacje masońskie, reakcje zwierząt wyczuwających obecność zmarłych, spotkania ze zmarłymi (widzenia). Co jest szczególną wartością tego rozdziału, to ilustracja badanych zagadnień autentycznymi wypowiedziami (w języku kaszubskim). W ten sposób „opowieści o duchach” zostały osadzone w konkretnym kontekście kulturowym oraz religijnym i urealnione. Mamy do czynienia z relacjami konkretnych ludzi, interpretujących swe doświadczenia w kontekście swej wiedzy i religijnego światopoglądu, wyrażającymi je w specyficzny dla siebie, językowy i myślowy, sposób.

Przeprowadzone analizy zamyka rozdział siódmy, który należy potraktować (obok *Zakończenia* zbierającego wnioski analiz), jako podsumowanie. Autor bowiem w tym miejscu pokazuje narzędzia interpretacyjno-weryfikujące przedstawionych zagadnień. Całościowo i kompetentnie przedstawia naukę Kościoła odnośnie do objawień prywatnych w odniesieniu do objawienia publicznego, sytuując jego wartość w przestrzeni źródeł teologicznych. Wiążący się z tym zagadnieniem problem profetyzmu i wizji w sposób naturalny ukierunkowuje refleksję autora ku obiecującej, coraz bardziej popularnej koncepcji teologicznej, jaką jest tzw. teologia świętych. Autentyczność duchowych doświadczeń i ich

bezpośredniość staje się obecnie argumentem za podejmowaniem w nowy sposób analiz doświadczeń religijnych, za których integralną część należy uznać analizowaną przez ks. Perszona problematykę. Tym sposobem całościowe i systematyczne przedstawienie problemu staje się pretekstem do ukazania nowych perspektyw badawczych i poznawczych.

Autor niezwykle solidnie przepracował postawiony w centrum badań problem z zakresu eschatologii, co potwierdza dogłębność i kompetencja przeprowadzonych analiz, jak i uwzględnienie szerokiego odniesienia do literatury teologicznej z tego zakresu. Konotacje prakseologiczne potwierdzają zasadność podejmowania analiz tematu „świętych obcowania” w przestrzeni teologicznej. Bynajmniej nie oznaczają one jakichś badań o charakterze historyczno-religijnym, ale potwierdzają żywotność wiary, będącej sposobem dostrzegania w świecie nadprzyrodzoneści i impulsem do transcendowania doraźnej doczesności. Ujęcie problematyki „świętych obcowania” zaproponowane przez ks. Perszona sytuuje problem ten we właściwej optyce praktyk religijnych, zwłaszcza modlitewnej pamięci. Oznacza to głębsze, personalistyczne przeżywanie kwestii relacji do świata zmarłych, niż naznaczone poszukiwaniem taniej sensacji spirytyzm. Dostrzeżenie zaś nowych perspektyw badawczych, które domagają się podjęcia i pogłębienia w eschatologii, tym bardziej stanowi argument do zapoznania się z kompleksowo podjętym przez ks. Perszona wysiłkiem dostrzeżenia wyraźniej „drugiego brzegu życia”.